

**ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่ผู้เสียหาย ผู้ถูกคุมขัง
ในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่าย
แก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544¹**

พิมพ์พันธ์ จงอุตสาห์²

จากการศึกษาปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่ผู้เสียหาย ผู้ถูกคุมขัง ในคดีอาญา ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความหมาย ความเป็นมา และแนวคิดเกี่ยวกับการจ่ายค่าตอบแทน ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่ผู้เสียหาย จำเลย และผู้ถูกคุมขังในคดีอาญา เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจประกอบการวิเคราะห์ปัญหานี้ และได้ศึกษาควบคู่กับแนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย แนวคิดเกี่ยวกับการเยียวยาและการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหาย แนวคิดเกี่ยวกับการเยียวยาและจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลย แนวคิดการชดเชยค่าทดแทนเนื่องจากการขังผู้ถูกดำเนินคดีอาญา รวมถึงแนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย จำเลยและผู้ถูกคุมขังในคดีอาญาตามมาตรฐานสากล ได้แก่ ปญญาสาเกล้าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 ปญญาสาเกล้าด้วยหลักการพื้นฐานในการสร้างมยุดิธรรม ให้แก่ผู้เสียหายจากอาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ. 1985 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 และหลักการเพื่อการคุ้มครองบุคคลทุกคนที่ถูกคุมขังหรือจำคุก ค.ศ. 1988 รวมถึงศึกษากฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ เพื่อนำมาประกอบการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหานี้ให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

ทั้งนี้ เจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 มุ่งคุ้มครองผู้เสียหายและจำเลยเป็นสำคัญ ซึ่งบุคคลที่จะมีสิทธิได้รับค่าตอบแทนตามพระราชบัญญัตินี้ คือ ต้องเป็นผู้ได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิต หรือร่างกาย หรือจิตใจ เนื่องจากการกระทำ ความผิดอาญาของผู้อื่น และต้องเป็นผู้เสียหายที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือรู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิด

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่ผู้เสียหาย ผู้ถูกคุมขังในคดีอาญา ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์เรืองยศ แสนภักดี และคณะกรรมการสอบ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรนิติเทพสุเมธานนท์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สัจจวัฒน์ เรืองกาญจน์กุล

²นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (ส่วนกลาง) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

อาณานั้³ กล่าวคือ ต้องเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงหรือเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย หากเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำผิดอาญาแล้ว ถือว่าไม่ใช่ผู้เสียหายจึงไม่มีสิทธิรับค่าตอบแทน และหากได้รับความเสียหายเฉพาะทางทรัพย์สินจะไม่อยู่ในเงื่อนไขที่จะได้รับค่าตอบแทนตามพระราชบัญญัติ⁴ ส่วนจำเลยที่กฎหมายฉบับนี้คุ้มครองต้องปรากฏข้อเท็จจริงว่าเป็นจำเลยที่ถูกดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการ หรือถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดี และปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดและมีการถอนฟ้องในระหว่างดำเนินคดี หรือปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดในคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด จำเลยจึงจะมีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัตินี้⁵

แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษาพบว่าบทบัญญัติในพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ยังมีช่องว่างทางกฎหมายบางประการที่เห็นสมควร ได้รับการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติให้มีความสมบูรณ์และครอบคลุมการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้เสียหายและบุคคลที่อยู่ในสถานะเดียวกับจำเลยซึ่งถูกลิดรอนสิทธิและเสรีภาพ คือ ผู้ถูกคุมขังในคดีอาญา ซึ่งปัจจุบันมิได้มีการบัญญัติ คำว่า ผู้ถูกคุมขัง ในบทนิยามแห่งพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ดังกล่าว โดยการเสนอแนะแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายฉบับนี้ เพื่อให้ผู้ถูกคุมขังได้รับความคุ้มครองเช่นเดียวกับจำเลยในคดีอาญา โดยมีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย รวมถึงมีสิทธิเข้าถึงการช่วยเหลือและเยียวยาอย่างทั่วถึงและเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้หลักเกณฑ์ที่พระราชบัญญัตินี้บัญญัติไว้ รวมถึงบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายซึ่งยังขาดสาระสำคัญบางประการที่เห็นควรได้รับการแก้ไขเพิ่มเติม สามารถสรุปได้ ดังนี้

ประการแรก คือ ปัญหาบทนิยามและความผิดตามรายการท้ายพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

รายการท้ายพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 นี้ ความผิดที่กระทำต่อผู้เสียหายซึ่งผู้เสียหายอาจขอรับค่าตอบแทนได้ ต้องเป็นความผิดตามรายการที่ระบุไว้ท้ายพระราชบัญญัตินี้⁶ ในส่วนความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา ภาค 2 ลักษณะ 6 ความผิดเกี่ยวกับการก่อให้เกิดอันตรายต่อประชาชน คือ มาตรา 224 และมาตรา 238 โดยมาตรา 224 เป็นกรณีการกระทำความผิดในมาตรา 217 มาตรา 218 มาตรา 221 หรือมาตรา 222 เป็นเหตุให้บุคคลอื่นถึงแก่ความตาย หรือเป็นเหตุ

³พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544, มาตรา 3.

⁴สุพิศ ปรานิตพลกรัง, กฎหมายค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2561), หน้า 13-14.

⁵สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, คู่มือการปฏิบัติงานเพื่อช่วยเหลือเยียวยาจำเลยในคดีอาญา เล่มที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงยุติธรรม, 2562), หน้า 9.

⁶พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544, มาตรา 17.

ให้บุคคลอื่นรับอันตรายสาหัส เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติดังกล่าวแล้ว จะเห็นได้ว่าแม้มาตรา 224 จะบัญญัติครอบคลุมถึงการกระทำความผิดตามมาตรา 217 และมาตรา 218 ให้ผู้เสียหายได้รับค่าตอบแทน ความเสียหาย แต่องค์ประกอบความผิดอาญาตามมาตรา 224 ต้องมีผลเกิดขึ้น คือ ผู้เสียหายต้องถึงแก่ความตายหรือได้รับอันตรายสาหัสจึงจะมีสิทธิได้รับค่าตอบแทนตามลักษณะความผิดที่ปรากฏในรายการท้ายพระราชบัญญัตินี้

หากเปรียบเทียบกับลักษณะ 12 ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ หมวด 1 ความผิดฐานลักทรัพย์และวิ่งราวทรัพย์ มาตรา 336 คือ ความผิดฐานวิ่งราวทรัพย์เป็นการลักทรัพย์โดยฉกฉวยเอาซึ่งหน้า หากผู้เสียหายไม่ถึงขั้นได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจ แต่สิ่งที่ผู้เสียหายได้รับความเสียหาย คือ ทรัพย์สูญหาย ตามมาตรา 336 วรรคหนึ่ง เมื่อเปรียบเทียบกับมาตรา 218 ผู้ใดวางเพลิงเผาทรัพย์ ดังต่อไปนี้ (1) โรงเรือน เรือ หรือแพที่คนอยู่อาศัย หากพิจารณาในแง่ของความรุนแรงทั้งพฤติการณ์การกระทำความผิดและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นมหาศาล ความผิดตามมาตรา 218 (1) การฉกฉวยเพลิงเผาทรัพย์ คือ โรงเรือนหรือบ้านทั้งหลัง กลับมิได้รับการบัญญัติครอบคลุมให้ผู้เสียหายได้รับค่าตอบแทนความเสียหายในฐานะความผิดดังกล่าวด้วย

เมื่อเทียบผลกระทบและความเสียหายที่จะเกิดขึ้นเป็นความเสียหายที่ประเมินค่ามิได้และกระทบกระเทือนต่อสิทธิในความเป็นอยู่ของผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญาของจำเลยโดยตรง โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น ซึ่งตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มุ่งรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มิให้ผู้ใดมาละเมิดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่กฎหมายรัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ ซึ่งบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิเสรีภาพหรือจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น ย่อมมีสิทธิได้รับการช่วยเหลือหรือเยียวยาจากรัฐ อีกทั้งบทนิยาม คำว่า “ผู้เสียหาย” ตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ไม่ครอบคลุมบุคคลที่ได้รับความเสียหายต่อทรัพย์ด้วย

ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาเห็นว่า เพื่อเป็นการคุ้มครองบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายต่อทรัพย์ให้มีสิทธิขอรับค่าตอบแทนอันเป็นผลมาจากการฉกฉวยเพลิงเผาทรัพย์ตามมาตรา 217 และมาตรา 218 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ทั้งนี้ หากมีการแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 217 และมาตรา 218 โดยบัญญัติแตกต่างหากจากมาตรา 224 ในรายการท้ายพระราชบัญญัตินี้ จะเป็นการอำนวยความสะดวกธรรมให้แก่ผู้เสียหายให้ได้รับการชดเชยเยียวยาอย่างทั่วถึงและครอบคลุมบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายต่อทรัพย์

ประการที่สอง คือ ปัญหาของคำนิยามที่ไม่ได้ให้ความหมายครอบคลุมถึง “ผู้ถูกคุมขัง” และสิทธิของผู้ถูกคุมขังในการได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายในคดีอาญาในกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 มาตรา 3 มิได้บัญญัตินิยามคำว่า “ผู้ถูกคุมขัง” ไว้ จึงทำให้บุคคลซึ่งถูกคุมขังในคดีอาญาไม่มีสิทธิได้รับค่า

ทดแทนและค่าไช้จ่าย หากปรากฏข้อเท็จจริงในภายหลังว่า ศาลมีคำสั่งปล่อยตัวเนื่องจากผู้ถูกคุมขังมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือมีการถอนคำร้องทุกข์ในระหว่างการดำเนินคดี หรือศาลมีคำสั่งถึงที่สุดและรับฟังเป็นยุติว่าผู้ถูกคุมขังมิได้เป็นผู้กระทำความผิด ซึ่งการคุมขังเป็นเหตุในการลิดรอนสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกคุมขังซึ่งอยู่ในระหว่างสอบสวนหรือระหว่างถูกคุมขัง ถูกคุมตัว ถูกควบคุม ถูกขัง หรือถูกกักขัง หากปรากฏข้อเท็จจริงในภายหลังว่าบุคคลดังกล่าวเป็นผู้บริสุทธิ์ก็เห็นควรให้ได้รับการเยียวยาในเบื้องต้น ทั้งนี้ สิทธิของผู้ถูกคุมขังในการได้รับค่าทดแทนและค่าไช้จ่ายในคดีอาญาในกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี ซึ่งยังไม่เคยปรากฏสิทธิดังกล่าวในพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าไช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ฉบับนี้

ผู้ศึกษาพบว่ากรณีที่ผู้ถูกคุมขังไม่มีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าไช้จ่ายตามพระราชบัญญัตินี้ ไม่เป็นไปตามแนวคิดการชดใช้ค่าทดแทนเนื่องจากการขังผู้ถูกดำเนินคดีอาญา ซึ่งแนวคิดดังกล่าวมีเจตนารมณ์คุ้มครองบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดจนเกิดความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย ชื่อเสียง หรือทรัพย์สิน รัฐต้องเข้ามาดูแลชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้น โดยการชดใช้ค่าทดแทนจากการขังแก่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาถือเป็นมาตรการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้บริสุทธิ์ นอกจากนี้ เพื่อให้เป็นไปตามหลักการของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 ที่ได้รับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ถูกคุมขังหลายประการ และเพื่อให้สอดคล้องกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ได้วางหลักการสำคัญในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและความปลอดภัยของบุคคล โดยมุ่งจะคุ้มครองบุคคลซึ่งถูกลิดรอนเสรีภาพโดยการจับกุมหรือควบคุมเป็นสำคัญ และหากได้รับการจับกุมหรือถูกควบคุมโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย บุคคลดังกล่าวมีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทน เป็นต้น ผู้ศึกษาจึงเห็นว่า ควรมีการบัญญัตินิยามของคำว่า “ผู้ถูกคุมขัง” และสิทธิของผู้ถูกคุมขังในการได้รับค่าทดแทนและค่าไช้จ่ายในคดีอาญาในกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีไว้ให้ชัดเจนเพื่อเป็นการคุ้มครองผู้ถูกคุมขังที่เป็นผู้บริสุทธิ์ให้ได้รับความเป็นธรรม

ประการที่สาม ปัญหาผู้ถูกคุมขังตกเป็นผู้ไร้ความสามารถตามมาตรา 23 แห่งพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าไช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

ผู้ศึกษาเห็นว่าตามมาตรา 23 แห่งพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าไช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ยังไม่ครอบคลุมถึงบุคคลซึ่งเป็นผู้ถูกคุมขังในระหว่างการสอบสวน หรือระหว่างถูกคุมตัว ถูกควบคุม ถูกขัง หรือถูกกักขัง และมีเหตุทำให้บุคคลดังกล่าวตกเป็นผู้ไร้ความสามารถหรือไม่สามารถยื่นคำขอด้วยตนเองได้ และการถูกคุมขังเป็นเหตุให้ถูกลิดรอนสิทธิเสรีภาพ และตามบทบัญญัตินี้มีได้ให้ความคุ้มครองกรณีผู้ถูกคุมขังตกเป็นผู้ไร้ความสามารถในการมีสิทธิแต่งตั้งบุคคลหนึ่งบุคคลใดเป็นหนังสือในการยื่นคำขอรับค่าตอบแทน ค่าทดแทน หรือค่าไช้จ่ายแทนได้

กรณีผู้ถูกคุมขังตกเป็นผู้ไร้ความสามารถถือว่าบุคคลดังกล่าวเป็นกลุ่มเปราะบางที่มีสิทธิได้รับความคุ้มครองอย่างเท่าเทียมกันตามกฎหมาย แม้จะเป็นผู้ไร้ความสามารถ ก็ได้รับความคุ้มครองตามหลักการของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ข้อ 26 กำหนดห้ามมิให้มีการเลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งความแตกต่าง เช่น เชื้อชาติ ศิพ พหุ ภาษา ศาสนา กำเนิด หรือสถานะอื่น ๆ เป็นต้น เพราะถือว่าทุกคนเสมอกันตามกฎหมาย โดยเหตุนี้ผู้ถูกคุมขังซึ่งเป็นผู้ไร้ความสามารถจึงควรได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเสมอภาค ด้วยเหตุนี้ จึงเห็นควรแก้ไขมาตรา 23 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว ให้ครอบคลุมผู้ถูกคุมขังซึ่งตกเป็นผู้ไร้ความสามารถให้ได้รับความคุ้มครองและมีสิทธิในการได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัติฉบับนี้เช่นเดียวกับผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา

ดังนั้น เพื่อให้การบังคับใช้พระราชบัญญัตินี้ค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้เสียหายและผู้ถูกคุมขังในคดีอาญา ผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมในประเด็นปัญหา ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาบทนิยามและความผิดตามรายการท้ายพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ผู้ศึกษาเห็นว่า การเพิ่มเติมมาตรา 217 และมาตรา 218 ในรายการท้ายพระราชบัญญัติฉบับนี้ จะทำให้บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดฐานวางเพลิงเผาทรัพย์ได้รับความคุ้มครองอย่างเป็นธรรม จึงเห็นควรแก้ไขเพิ่มเติม ดังนี้

จากเดิมมาตรา 3 บัญญัติว่า “ผู้เสียหาย” หมายความว่า บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิตหรือร่างกายหรือจิตใจ เนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น

ขอเสนอแนะให้เพิ่มเติมเป็น “ผู้เสียหาย” หมายความว่า บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิตหรือร่างกายหรือจิตใจหรือทรัพย์ เนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น

จากเดิมมาตรา 17 บัญญัติว่า “ความผิดที่กระทำต่อผู้เสียหายอันอาจขอรับค่าตอบแทนได้ต้องเป็นความผิดตามรายการที่ระบุไว้ท้ายพระราชบัญญัตินี้”

ความผิดที่กระทำต่อผู้เสียหายซึ่งทำให้ผู้เสียหายอาจขอรับค่าตอบแทนได้ตามมาตรา 17 ได้แก่ ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา ภาค 2 ดังต่อไปนี้

ลักษณะ 6 ความผิดเกี่ยวกับการก่อให้เกิดภัยอันตรายต่อประชาชน

มาตรา 224

มาตรา 238

ขอเสนอแนะให้เพิ่มเติมมาตราในรายการท้ายพระราชบัญญัติฉบับนี้ ดังนี้

ลักษณะ 6 ความผิดเกี่ยวกับการก่อให้เกิดอันตรายต่อประชาชน

มาตรา 217

มาตรา 218

มาตรา 224

มาตรา 238

2. ปัญหาของคำนิยามที่ไม่ได้ให้ความหมายครอบคลุมถึง “ผู้ถูกคุมขัง” และสิทธิของผู้ถูกคุมขังในการได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายในคดีอาญาในกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี ผู้ศึกษาเห็นว่าพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 มีเจตนารมณ์คุ้มครองเพียงผู้เสียหายและจำเลย แต่ความคุ้มครองยังไม่ครอบคลุมไปถึงผู้ถูกคุมขัง ซึ่งเป็นบุคคลที่เข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมที่ควรได้รับการชดเชยเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นเช่นเดียวกับจำเลยในคดีอาญา

ผู้ศึกษาขอเสนอแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 มาตรา 3 จากเดิม มิได้ให้คำจำกัดความและบทนิยามของคำว่า “ผู้ถูกคุมขัง”

ขอเสนอแนะให้เพิ่มเติมข้อความ ดังนี้

“ผู้ถูกคุมขัง” หมายความว่า ผู้ถูกคุมตัว ผู้ถูกควบคุม ผู้ถูกขัง หรือผู้ถูกกักขัง ซึ่งยังมิได้ถูกฟ้องต่อศาล
มาตรา 3 จากเดิม ซึ่งบัญญัติว่า

“ค่าทดแทน” หมายความว่า เงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดที่จำเลยมีสิทธิได้รับเนื่องจากการตกเป็นจำเลยในคดีอาญาและถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดี และปรากฏว่าคำพิพากษาถึงที่สุดนั้นฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด

ขอเสนอแนะให้เพิ่มเติมข้อความ ดังนี้

“ค่าทดแทน หมายความว่า เงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดที่จำเลยมีสิทธิได้รับเนื่องจากการตกเป็นจำเลยในคดีอาญาและถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดี และปรากฏว่าคำพิพากษาถึงที่สุดนั้นฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด

ทั้งนี้ ค่าทดแทน ให้หมายความรวมถึง เงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดที่ผู้ถูกคุมขังมีสิทธิได้รับเนื่องจากการตกเป็นผู้ถูกคุมขังในคดีอาญาและถูกคุมขังระหว่างสอบสวนหรือระหว่างถูกคุมตัว ถูกควบคุม ถูกขัง หรือถูกกักขัง และปรากฏว่าศาลมีคำสั่งให้ปล่อยตัว หรือพนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี”

ข้อความในหมวด 5 จากเดิม ซึ่งบัญญัติว่า หมวด 5 “การจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา” ขอเสนอแนะให้เพิ่มเติมข้อความ ดังนี้ หมวด 5 “การจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยและผู้ถูกคุมขังในคดีอาญา”

มาตรา 20 จากเดิม ซึ่งบัญญัติว่า

“มาตรา 20 จำเลยที่มีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัตินี้ ต้อง

(1) เป็นจำเลยที่ถูกดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการ

(2) ถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดี และ

(3) ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดและมีการถอนฟ้องในระหว่างดำเนินคดี หรือปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดในการคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด

ในคดีที่มีจำเลยหลายคน จำเลยคนใดถึงแก่ความตายก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุด และคณะกรรมการเห็นสมควรจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายให้แก่จำเลยอื่นที่ยังมีชีวิตอยู่ถ้าเป็นเหตุอยู่ในลักษณะคดี จำเลยที่ถึงแก่ความตายนั้นมีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัตินี้ได้ด้วย”

ขอเสนอแนะให้เพิ่มเติมข้อความ ดังนี้

“มาตรา 20 จำเลยหรือผู้ถูกคุมขังที่มีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัตินี้ ต้อง

(1) เป็นจำเลยที่ถูกดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการ หรือเป็นผู้ถูกคุมขังที่ถูกควบคุมตัวก่อนที่จะถูกฟ้องเป็นจำเลยต่อศาล

(2) เป็นจำเลยซึ่งถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดี หรือเป็นผู้ถูกคุมขังอยู่ในระหว่างสอบสวนหรือระหว่างถูกคุมขัง คุมตัว ควบคุม ขัง กักขัง แล้วแต่กรณี และต่อมาพนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี

(3) กรณีจำเลยต้องปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดและมีการถอนฟ้องในระหว่างดำเนินคดี หรือปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดในการคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด

(4) กรณีผู้ถูกคุมขังต้องปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าศาลมีคำสั่งปล่อยตัวเนื่องจากผู้ถูกคุมขังมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือมีการถอนคำร้องทุกข์ในระหว่างสอบสวน หรือศาลมีคำสั่งถึงที่สุดรับฟังเป็นยุติว่าผู้ถูกคุมขังมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือการกระทำของผู้ถูกคุมขังไม่เป็นความผิด

ในคดีที่มีจำเลยหรือผู้ถูกคุมขังหลายคน จำเลยหรือผู้ถูกคุมขังคนใดถึงแก่ความตายก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุด หรือก่อนศาลมีคำสั่งปล่อยตัวผู้ถูกคุมขัง แล้วแต่กรณี และคณะกรรมการเห็นสมควรจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายให้แก่จำเลยหรือผู้ถูกคุมขังอื่นที่ยังมีชีวิตอยู่ถ้าเป็นเหตุอยู่ในลักษณะคดี จำเลยหรือผู้ถูกคุมขังที่ถึงแก่ความตายนั้นมีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัตินี้ได้ด้วย”

มาตรา 21 วรรคหนึ่ง จากเดิม ซึ่งบัญญัติว่า

“มาตรา 21 การกำหนดค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามมาตรา 20 ให้กำหนดตามหลักเกณฑ์ ดังนี้

(1) ค่าทดแทนการถูกคุมขัง ให้คำนวณจากจำนวนวันที่ถูกคุมขังในอัตราที่กำหนดไว้สำหรับการกักขังแทนค่าปรับตามประมวลกฎหมายอาญา

(2) ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการรักษาพยาบาล รวมทั้งค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจ หากความเจ็บป่วยของจำเลยเป็นผลโดยตรงจากการถูกดำเนินคดี

(3) ค่าทดแทนในกรณีที่จำเลยถึงแก่ความตาย และความตายนั้นเป็นผลโดยตรงจากการถูกดำเนินคดี จำนวนไม่เกินที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง

(4) ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ในระหว่างถูกดำเนินคดี

(5) ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการดำเนินคดี”

ขอเสนอแนะให้เพิ่มเติมข้อความ ดังนี้

“มาตรา 21 การกำหนดค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามมาตรา 20 ให้กำหนดตามหลักเกณฑ์ ดังนี้

(1) ค่าทดแทนการถูกคุมขัง ให้คำนวณจากจำนวนวันที่ถูกคุมขังในอัตราที่กำหนดไว้สำหรับการกักขังแทนค่าปรับตามประมวลกฎหมายอาญา

(2) ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการรักษาพยาบาล รวมทั้งค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจ หากความเจ็บป่วยของจำเลยเป็นผลโดยตรงจากการถูกดำเนินคดี หรือความเจ็บป่วยของผู้ถูกคุมขังเป็นผลโดยตรงจากการถูกคุมขัง ถูกคุมตัว ถูกควบคุม ถูกขัง หรือถูกกักขัง แล้วแต่กรณี

(3) ค่าทดแทนในกรณีที่จำเลยหรือผู้ถูกคุมขังถึงแก่ความตาย และความตายนั้นเป็นผลโดยตรงจากการถูกดำเนินคดี หรือความตายนั้นเป็นผลโดยตรงจากการถูกคุมขัง ถูกคุมตัว ถูกควบคุม ถูกขัง หรือถูกกักขัง แล้วแต่กรณี จำนวนไม่เกินที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง

(4) ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ของจำเลยในระหว่างถูกดำเนินคดี หรือของผู้ถูกคุมขังในระหว่างถูกคุมขัง ถูกคุมตัว ถูกควบคุม ถูกขัง หรือถูกกักขัง แล้วแต่กรณี

(5) ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการดำเนินคดีของจำเลยหรือของผู้ถูกคุมขัง”

มาตรา 21 วรரசี จากเดิม ซึ่งบัญญัติว่า

“คณะกรรมการอาจกำหนดให้จำเลยได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายเพียงใดหรือไม่ก็ได้ โดยคำนึงถึงพฤติการณ์แห่งคดี ความเดือดร้อนที่จำเลยได้รับและโอกาสที่จำเลยจะได้รับการชดเชยความเสียหายจากทางอื่นด้วย”

ขอเสนอแนะให้เพิ่มเติมข้อความ ดังนี้

“คณะกรรมการอาจกำหนดให้จำเลยหรือผู้ถูกคุมขังได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายเพียงใดหรือไม่ก็ได้ โดยคำนึงถึงพฤติการณ์แห่งคดี ความเดือดร้อนที่จำเลยหรือผู้ถูกคุมขังได้รับ และโอกาสที่จำเลยหรือผู้ถูกคุมขังจะได้รับการชดเชยความเสียหายจากทางอื่นด้วย”

3. ปัญหาผู้ถูกคุมขังตกเป็นผู้ไร้ความสามารถตามมาตรา 23 แห่งพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ผู้ศึกษาเห็นว่า เพื่อเป็นการขยายความคุ้มครองถึงบุคคลที่เป็นผู้ถูกคุมขังหรือทนายซึ่งได้รับความเสียหาย จากกรณีตกเป็นผู้ไร้ความสามารถหรือไม่สามารถยื่นคำขอด้วยตนเองได้ ให้ได้รับการช่วยเหลือในเบื้องต้นเกี่ยวกับการยื่นคำขอรับค่าตอบแทน ค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่าย ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

มาตรา 23 จากเดิม ซึ่งบัญญัติว่า

“ในกรณีที่ผู้เสียหาย จำเลย หรือทนายซึ่งได้รับความเสียหายเป็นผู้ไร้ความสามารถหรือไม่สามารถยื่นคำขอด้วยตนเองได้ ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยา หรือบุคคลหนึ่งบุคคลใดซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นหนังสือจากผู้เสียหาย จำเลย หรือทนายซึ่งได้รับความเสียหาย แล้วแต่กรณี อาจยื่นคำขอรับค่าตอบแทน ค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่ายแทนได้ ทั้งนี้ ตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด”

ขอเสนอแนะให้เพิ่มเติมข้อความ ดังนี้

“ในกรณีที่ผู้เสียหาย จำเลย ผู้ถูกคุมขัง หรือทนายซึ่งได้รับความเสียหายเป็นผู้ไร้ความสามารถหรือไม่สามารถยื่นคำขอด้วยตนเองได้ ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยา หรือบุคคลหนึ่งบุคคลใดซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นหนังสือจากผู้เสียหาย จำเลย ผู้ถูกคุมขัง หรือทนายซึ่งได้รับความเสียหาย แล้วแต่กรณี อาจยื่นคำขอรับค่าตอบแทน ค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่ายแทนได้ ทั้งนี้ ตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด”

เอกสารอ้างอิง

สุพิศ ปรานิตพลกรัง. กฎหมายค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2561.

สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ. คู่มือการ

ปฏิบัติงาน เพื่อช่วยเหลือเยียวยาจำเลยในคดีอาญา เล่มที่ 2. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงยุติธรรม, 2562.

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544, มาตรา 3.

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544, มาตรา 17.